

Phillip Blond

AZ EGYETEMES ÉS A KÜLÖNÖS
FOGALMA A KONZERVATIVIZMUSBAN,
A NACIONALIZMUSBAN
ÉS A POSZTLIBERALIZMUSBAN

Jelenünk egyik sarokköve a posztliberalizmus felemelkedése és elsődlegessé válása,¹ csakúgy, mint a posztliberális gondolkodók közötti fokozódó különbségek és viták. Korántsem meglepő módon – és ezt mint posztliberális mondom – a legtöbben egyetértünk abban, hogy a liberalizmusnak káros hatásai is vannak, ám az ezekkel való megküzdéshez szükséges eszközök tekintetében gyakran alapvetően eltér a véleményünk. Szellemi teljesítményként és elemzési sikerként könyvelhetjük el, hogy mára már közhelyszámba megy az a megállapítás, hogy jelenbeli bajaink egyik oka pont a liberalizmus jelenkori alapelveiben keresendő – jóllehet 10 vagy 15 éve sokan még megmosolyogtak volna minden olyan kijelentést, amely a liberalizmusnak jelentős intellektuális hátrányokat tulajdonított, vagy azzal szembement.

A posztliberalizmus fő üzenete – legalábbis 2010-ben, amikor a *Red Tory* lapjain megfogalmaztam – az volt, hogy a szociálliberalizmus és a gazdasági liberalizmus ugyanaz a jelenség, és mindkettőt el kell utasítani. Hogy miért? Mert a liberalizmus egy kirekesztő, megosztó, dekadens osztály vezető ideológiája volt – ahogyan ma is az –, amely felemelkedése során megfosztotta az emberiséget az otthonától, a világot pedig elszakította saját folytonosságától. Mindezen felül kiszolgáltatta a Nyugatot a rá – mind külhonban, mind belföldön – leselkedő ellenségeknek.

¹ Jelen tanulmány korábbi változata megjelent: BLOND 2023.

Akkoriban a posztliberalizmusnak nem akadtak olyan kortárs szószólói, akiknek bármiféle hatalmuk lett volna a Nyugaton. A baloldalon gyakorlatilag mindenki szociálliberális volt, míg a jobboldaliak szinte valamennyien a gazdasági liberalizmus hívei voltak. Nem meglepő módon az 1960-as évektől kezdve ekként előszeretettel konspiráltak – saját maguk előtt is ismeretlen szövetségesekként – a jobb, régebbi, magasabb értékű dolgok ellen. Mára – figyelemre méltó módon – mindez megváltozott. Az utolsó évtizedben a posztliberálisok dominanciája érvényesült, és ez bizonyonnyal nem lesz másként a következő évtizedben sem.

A posztliberalizmus hatalmon van, hatalmon volt (amelyet többnyire eltékozolt), vagy épp a hatalom megszerzésének küszöbén áll. A posztliberális eszmék gyakran felölelik a populizmust (elég, ha Olaszországra vagy Trumpra gondolunk) és a populista eseményeket (mint amilyen a brexit), továbbá a fősodorba tartozó (részben posztliberális eszmék által megragadott), illetve lázadó pártok megválasztását, amelyek elsősorban bevándorlási reformért kampányolnak. A posztliberalizmus túlnyomórészt a jobboldalon fordul elő (ezen bizonynal érdemes elgondolkodni), a jobbközép pártok számára pedig a következő tűnik a leglényegesebb tanulságnak: vedd át e program bizonyos elemeit vagy tűnj el, akárcsak a CDU Németországban 2021-ben vagy az ausztrál Liberális Párt 2022-ben!

A fősodorbéli liberalizmus összeomlásán valójában nem kellene túlzottan meglepődnünk. Gazdasági értelemben a modern liberalizmus – amely azon a fikción alapul, hogy a szélsőséges autonómia mindenki számára előnyös – drámai módon elmélyítette az egyenlőtlenséget a nyugati világban. A csőd felé száguldó jóléti államokkal kötött kétes szövetségben a liberalizmus bebizonyította, hogy teljes mértékben alkalmatlan a gazdasági javak méltányos elosztására. A modern liberalizmus hatalmas monopóliumok és oligopóliumok születésénél bábáskodott, hozzásegítve azokat a piaci hatalom olyan koncentrációjához, amely még a Standard Oil vezérigazgatóit is pironkodásra készítette volna. A modern jobboldali liberálisok – tekintettel arra, hogy az égvilágon semmit nem tesznek ellene – nyilvánvalóan a monopóliumok, az oligopóliumok és az ezekből elkerülhetetlenül következő plutokrácia malmára hajtják a vizet. A modern baloldali liberálisok pedig – boldogan lubickolva a fent említett állami/piaci monopóliumok nyújtotta

kényelemben – mélyen igazságosnak érzik, hogy jóléti államokat igazgatnak, amelyek biztosítják az éhbérért szerződötetett munkásosztály túlélését és támogatását; ugyanakkor biztosítják azt is, hogy senki ne szabadulhasson a feudális szinten ragadt kötelékek alól, és egy szolgasorban tartott osztály folyamatosan rendelkezésre álljon igényeik kielégítésére.

Társadalmi értelemben a liberalizmusnak atomizáló hatása van. Életképtelenné teszi a család egységét, egyre inkább a – liberalizmus által jelenleg kizárólagosan kiszolgált – felsőbb rétegekre korlátozva az erős családok létrejöttének lehetőségét. A szociálliberalizmus felül szabaddá teszi a család-alapítást (egyre inkább csak a felsőbb osztályok tagjai választják a házasságot), míg alul bünteti a gyermekszületést. Megkerüli és lealacsonyítja a társadalmi és polgári testvériség minden formáját, minden más elé helyezve a legerősebb társadalmi osztály és privilégiumai fenntartását – természetesen ez az oka a *woke* kultúra megalkotásának és átvételének.

Végtére is a politikai identitáskultúra célja az osztálytársadalom valóóságának és árának elfedése (amely továbbra is a Nyugat legveszélyesebb és legszéleskörűbb hátránya), méghozzá azon közös értékek és szélesebb célok lehetőségének tagadásával, amelyek enyhíthetnék vagy eliminálhatnák a társadalmi hierarchia aljára való száműzetés retorzióit. Az eltörléskultúra lehetővé teszi a felső burzsoázia gyermekei számára a saját előrelépésük útjában álló akadályok elgörgetését. Ebből a szempontból nem elhanyagolható az elitcsere-elméletből vett érv, amely szerint a legerősebb társadalmi osztálynak harcolnia kell privilégiumai fenntartásáért, új erkölcsi elvekkel és kódexekkel a maguk és kizárólag a maguk számára bebetonozva azt. Így végső soron törölhető minden nem tőlük származó és nem az ő javukat szolgáló kultúra. Az így felfogott szociálliberalizmus elnyomja az átlagember életét és reményeit, megelve a megfelelő eszközt cselekvőképessége és céljai féken tartására, eltagadására és – végső soron – elsöprésére.

Politikai szempontból a liberalizmus ígéreteinek éppen az ellenkezőjére vezet. Mivel tagadja a hagyomány, a társadalmi kohézió és a közös értékek kialakításának jelentőségét, olyan töredezett, hadban álló népeiséget szül, amelynek kordában tartásához egyenesen a Leviatánra van szükség. A liberalizmus, amely távától sem államellenes, olyan abszolút rendőri hatalommal rendelkező államot hoz létre, amely a befolyásos, meggazdagodott

kisebbségek párturalmát biztosítja az alávetett többség felett. Az általa biztosított szabadság a magukra hagyottak szabadsága: az otthon hiányának és – példának okáért – annak a szabadsága, hogy sátrat verhessünk Amerika autópályainak füves szegélyén, ami talán az utolsó valódi közös tulajdont jelenti az Egyesült Államokban. A liberalizmus végső politikai öröksége a család és barátok híján elszigetelt egyén, aki minden hatalom nélkül áll szemben az abszolutista állammal és a monopolizált piaccal.

Filozófiai értelemben a liberalizmus a korlátlan emberi akarat gyakorlásán alapul, mivel ontológiai szempontból maga mögött hagyta azt a gondolatot, hogy világunk objektív, amelyben létezik, és megismerhető az egyetemes fogalma. Ehelyett az igazságot kiszorítja az emberi fikció, és uralkodik felette – például a nemek mára szabadon változtathatók, férfiak nőnek vallják magukat, míg a nők elveszítik minden ontológiai különbségüket és céljukat. A liberalizmus nagyon távol van attól, hogy a nőket felszabadítsa a patriarchátus és a családon belüli elnyomás alól – a valóságban teljes eltolásuk zajlik.

Teológiai értelemben a liberalizmus meggyőződését tekintve ateista, a gyakorlatban pedig nihilista. A liberalizmus tagadja az objektív jó létezését. Kiradírozza az objektív egyetemes elveket és igazságokat a világból, hogy szubjektív állításokat ültessen helyükre, a valóság kegyetlen paródiájaként az egyedüli, magától értetődő univerzális igazságként hirdetve azokat. Az e keretben megismerhető egyetlen törvény vagy korlátozás az, amit saját magunk számára felállítunk. A feuerbach-i tanokat visszajára fordítva minden emberi egy új istenség ruháját ölti, és mindentől, ami túlmutat az emberen, megtagadják a jogot a valósághoz vagy a világhoz.

Mindennek tükrében nem meglepő, hogy – a 2008-as pénzügyi válság, a tömeges migráció miatt érzett aggodalom, valamint az ipar és a gyártószektor folyamatos külföldre helyezése nyomán – a „populizmusnak” nevezett jelenség, legalábbis részben, új értelmet nyert. Így – kezdetleges státuszban és felháborodásban fogva, a marginalizált többség további visszaeséstől való félelmétől táplálva – új politika született meg, amely teljes mértékben elutasítja a liberális örökséget.

Ennek eredményeivel szembesülünk a világ minden táján, az Egyesült Királyságban lezajlott brexittől és Trump Amerikájától a franciaországi

sárgamellényes tüntetéseken át a bevándorlásellenes kampány olaszországi választásokba való beszüremkedéséig, illetve a 2023-as hollandiai választásokon Geert Wilders győzelméig. A populisták a posztliberalisokkal karöltve jutottak hatalomra Amerikában; Nagy-Britanniában és Olaszországban hajszálon múlt a hatalomra kerülésük, és gyakorlatilag a világon mindenütt politikai térnyerésük figyelhető meg. A posztliberalizmus mindig eleme volt ennek az ellenállásnak, korábban azonban sosem foglalt el domináns helyet a személyiség és a karizma alatt egyesülő, a nyugati liberális örökség ellenében létrejött ideológiai mátrixban. Ha volt is koherencia, az túlon túl gyakran a posztliberalis filozófia nacionalista politikává és programmá redukálása körül alakult ki.

Ez a képlet nem feltétlenül végzetes. Ha Közép-Európára tekintünk, a nacionalizmussal szövetségre lépett populizmus igen hatékonyan irányítja Lengyelországot és Magyarországot. Megvannak ugyan a korlátai – amelyekre majd később térek rá –, azonban belpolitikai sikerei tagadhatatlanok. Másutt azonban ugyanez a kombináció bukásra volt ítélve – méghozzá látványos bukásra.

Trump tényektől elrugaszkodott, választási csalást emlegető, hajdani puccskísérletbe torkolló állításaitól a Boris Johnson elleni, születésnap tortá és összejövetel ürügyén végrehajtott támadásig az angolszász posztliberalizmus bukásában összekapcsolódik az abszurd és a fantasztikum. Franciaországban Emmanuel Macron könnyedén legyőzte Marine Le Pent. Még ha az ezt követő parlamenti választások a belpolitikában nagyjából a végnapjait jelentették is, elnöki tekintélye konzerválta hatalmát, amint az a választást követő, a nyugdíjreform keresztülvételére irányuló sikeres kísérletéből is látszik. Bolsonaro, Brazília koherenciát nem ismerő, demagóg elnöke veszített egy meggyőző baloldali párttal szemben, amely az átlagember biztonság iránti vágyára alapozta győzelmét. Spanyolországban új, a baloldal kudarcain élősködő centrista erő hatja át a jobboldalt, miközben az ország politikai spektruma tovább töredezik és polarizálódik. Amint arról már szó esett, az USA Republikánus Pártja még nem heverte ki a 2021. január 6-án átélt megpróbáltatásokat. Bázisa – mára tagadhatatlanul a munkásosztály – Trump visszatérése (amely a számos büntetőeljárás ellenére vagy tán éppen annak következtében szinte biztosra vehető) és egy új vigaszt hozó között

örülődik, aki a középosztályok érdekeit a munkásosztályéhoz igazítva hozhat létre új republikánus többséget.

A Közép-Európán kívül létező posztliberalizmus kapcsán túlnyomórészt megállapítható, hogy a kézenfekvő lehetőség ellenére működése egyértelmű, folyamatos kudarcba fullad. Erre létezik konvencionális magyarázat, amely még csak nem is helytelen – bár nem is teljesen helytálló. Ez nem más, mint a posztliberálisok, illetve az e szerepben tetszelgő populisták által kínált komoly politikai program hiánya.

Nagy-Britanniában a Konzervatív Párt egyszerűen figyelmen kívül hagyta az új választók szükségleteit, és pusztán újrachasznosított egyfajta póttatcherizmust. Érthetetlen módon nem vette figyelembe Boris Johnson 2019-es győzelmének demográfiai jellemzőit, amikor is a munkásosztály – egyértelműen a szükséges körzetekben – a jobboldalt támogatta. Mind a mai napig úgy tesz, mintha *tory* többség kizárólag az ország tehető dél-keleti területein jöhetne létre, és ennek következtében folyamatosan visszanyúl az 1980-as évek politikai elképzeléseihez.

Az Amerikai Egyesült Államokban Trump elnökségével a posztliberális elmozdulás valamivel markánsabban rajzolódott ki: ezt mutatta a sikeres vámvezérelt protekcionizmus közvetlen politikája külföldön, míg a belpolitikában a monopolygyakorlatok buzgó folytatásának lehettünk tanúi. Kétségkívül készen állt a koherens narratíva a nemzet, az amerikai munkások és családjuk védelmére, azonban ennek gyakorlatba ültetésére nem került sor.

A posztliberalizmus bukásának második – és számomra sokkal árulkodóbb – megközelítése szerint nem voltunk elég romantikusak, és végzetes módon kerültük az egyetemes fogalmának nyelvezetét, nem törődve az emberi faj belülről fakadó idealizmusával. Rövidre fogva: azon nemzeteket tekintve, ahol a legnagyobb lehetőség adódott – az Egyesült Államokat, az Egyesült Királyságot és Franciaországot –, a posztliberális szárny mindenütt a nacionalista irányt választotta. Ez ugyan történelmileg különös, szociológiai értelemben azonban meglehetősen kiszámítható lépés volt, hiszen ezen országok jelenleg vagy történelmileg birodalmi nemzetek, ahol a többnemzetiségű politikához fokozódó migráció és egyre erősödő kulturális fenyegetés társult.

Ahol a posztliberalizmus látványos sikert ért el, az Közép-Európában történt Magyarországon és Lengyelországban. Ezen országokban a tömeges

migráció rémének napirenden tartása széles körű támogatást képes biztosítani – ugyanakkor kérdéses, hogy kormányzó pártként akár a Fidesz, akár a Jog és Igazságosság Pártja a nem fehér és/vagy muszlim migránsokra helyezett különös hangsúllyal tartotta-e fenn jelentős támogatottságát. Inkább azt láthatjuk, hogy mindkét kormányzó erő kifinomult módszert fejlesztett ki a kormányzati beavatkozás gyakorlására, illetve a családok és a gazdaságilag perifériára szorultak támogatására. Mindkét párt a vidéki perifériát helyezi előtérbe a kozmopolita főváros helyett, továbbá hatékony politikai eszközöket dolgozott ki a polgárok jólétének biztosítására, valamint – rendkívül lényeges tényezőként – a javak elosztására és a lakosság szociális és kulturális biztonságának fenntartására.

A fent felsoroltak voltak azok a tényezők, amelyek minden mást megelőzve lehetővé tették e két párt számára a sikeres kormányzást. A szociológusok és a kulturális antropológusok bizonyára egyetérteneznek abban, hogy az etnikai homogenitás segíti a polgári és szociális szolidaritás erősítését. Ne feledjük azonban, hogy az etnikai koncentrációért mindkét nép szörnyű árat fizetett! A 20. századot megelőzően e két ország egy-egy nagyobb birodalom részét képezte: Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchián belül igyekezett erősíteni saját nemzeti identitását, még Lengyelország három birodalom között szétszabdalva élte keserves mindennapjait. Népeességük összetétele akkoriban meglehetősen változatosságot mutatott: németek, ruszinok, horvátok, szlovákok, románok és zsidók éltek e számos értékrendet tömörítő, mégis összetartó társadalmakban.

Juthatnánk arra a következtetésre, hogy a posztliberalizmus vagy a posztliberális nacionalizmus kizárólag az olyan országok kontextusában vihető sikerre, ahol a 20. század katasztrófája romba döntötte a soknemzetiségű politikát, nemzetállamokkal helyettesítve azt. Én azonban úgy vélem, ez nem szerepel azon kulcsfontosságú előfeltételek között, amelyek megalapozták a magyar és a lengyel posztliberális sikertörténetet. Kétségtelen, hogy abban a példátlan befogadókészségben, amelyet Lengyelország az orosz támadás elől menekülő ukrán lakossággal szemben tanúsított, továbbá az egyoldalúan felajánlott katonai támogatásban és segítségben az etnikai homogenitásra való törekvés helyett sokkal inkább – legalábbis részben – a keresztény idealizmus jeleit fedezhetjük fel. Továbbá – és ez, ha lehet, még

lényegesebb – az európai univerzalizálásba vetett hitet, amelyhez folyamodva az ország védelmet nyújtott Ukrajnának és polgárainak. Ennek tükrében Lengyelország kapcsán az imperialista és mélyen nacionalista orosz fenyegetés árnyékában egyfajta elemelkedés látszik a nacionalizmustól, amely koherensebb filozófia és politika megfogalmazására ad lehetőséget. Talán ez az univerzalizmus mutatkozott meg a 2023-as lengyel választásokon is, ahol a Polgári Platform élén Donald Tusk újra győzelmet aratott a Jog és Igazságosság Pártjával szemben. Ennek eredménye, azaz a liberálisok győzelme talán – amint később kifejtem – arról tanúskodik, hogy a nacionalizmus nem elegendő, és a lengyel választók vágytak a szélesebb nyugati univerzalizmus részévé válni, amelyből érzésük szerint eladdig kimaradtak.

Mindazonáltal az angolszász világ posztliberalizmusának hibás működése a világos gondolkodás és döntések hiányában keresendő. Ennek oka kétségtelenül az, hogy a párt számos tagja és politikájának több képviselője továbbra is a gazdasági vagy a szociálliberalizmus – sőt, akár mindkettő – híve. Innen ered a poszt- és neoliberális politikák különös és inkoherens, az amerikai republikánusok és a brit konzervatívok által követett keveréke. Ezenfelül a nyugat-európai posztliberalizmus relatív bukása a migrációra való szinte monomániás összpontosításban rejlik, amely az annak kapcsán mutatott tehetetlenséggel, valamint azzal párosul, hogy e politika művelői képtelenek bármi másra politikai figyelmet fordítani vagy bármi másból politikai tőkét kovácsolni.

Azonban e helyeken a posztliberalizmus valódi hibája legfőképpen abban rejlik, hogy nem elégíti ki a munkásosztály szükségleteit, és – ebből következően – nem képes meggyőzni a középosztályt az ilyen irányú törekvések érdemeiről. Szerencsére láthatunk ugyan kísérleteket – különösen Amerikában – e kérdés kezelésére, de a nacionalizmus gúnyját öltve sajnálatos módon ez is zsákutcának bizonyul.

2022-ben a *The American Conservative* című folyóirat nyilatkozatot tett közzé a nemzeti konzervativizmus elveiről.² E nyilatkozat kísérletet tett arra, hogy összefoglalja és legitimálja az új nacionalizmust, amelyre a konzervatívok Amerikában és a világ más tájain is mint olyan eszközre esküsznek,

² Lásd National Conservatism 2022.

amely a legerősebb védelmet biztosítja „azon univerzalista ideológiák ellen, amelyek egész világunkra rá akarják kényszeríteni homogenizáló, a helyi jelleget romba döntő hatalmukat”.

Ilyen értelmezésben a nacionalizmus olyan oltalomná válik, amely képes valamennyiünket megmenteni, visszaállítva a hazafiasság, a hűség, a vallás és a család értékeit. Az imperializmussal és azzal, hogy a népesség különböző csoportjaira és más-más emberekre ugyanazokat a liberális normákat kényszerítette, a globalista liberalizmus aláásta az általános jólétet. Ezzel ellentétben a nacionalizmus elhozza a szabadságot, a biztonságot és a prosperitást.

Konzervatív meggyőződésű emberként rokonszenvesnek találjuk az effajta megközelítés állítólagos eredményeit. Végére is a globalizált piacok – mind az emberi munkaerőt, mind a termelést illetően – rontó hatással voltak mind az amerikai, mind a világ más országaiban élő munkásosztály életére, biztonságára és reményeire. A tömeges migráció és a termelés, valamint a szolgáltatóipar távoli országokba helyezése annyira lenyomta a béreket, hogy mára illuzórikussá vált az átlagbérből és -fizetésből történő családfenntartás. Ezenfelül az emberi szolidaritást parkolópályára állító féktelen individualizmus szétzúzta mind a nukleáris, mind a kiterjesztett családot. A perifériára szorultakat megfosztotta a szociális biztonságtól, és apa nélkül felnövő gyermekek egész sorával járt, akik saját felnőtt életükben ugyanezt a társadalmi mintát viszik majd tovább.

A nemzeti konzervativizmus kiáltványának aláírói ezt követően teljes joggal a rasszizmus helytelenítésébe kezdenek, azt állítva, hogy az ő nacionalizmusuk mentes marad az etnikum kizárólagos hangsúlyozásától, és (mondhatni varázsütésre) visszaállítja a jogállamot, valamint ezen keresztül a társadalmi és politikai békét.

Sajnos azonban távolról sem egyértelmű, hogy ebből bármi is igaz lenne. Elsődleges premisszaként a nacionalizmus nem vezet a fenti eredmények egyikére sem. A cáfolathoz elég fellapozni egy történelemkönyvet. Történelmi axióma, hogy a nemzetállam formáját öltő nacionalizmus a történelem egyik leggyilkosabb szervezete. A nacionalizmus történelmileg nem ölt polgári színezetet, hanem szinte egyetemes módon hajlik az egyetlen kultúra és egyetlen nemzet elvére, modern formája pedig gyakran etnikai homogenitásra cseréli a korábbi, lényegesen sokszínűbb politikai és rasszbeli identitást. Ezért éppen

a nemzetállam az, amely történelmileg hajlamos volt kiirtani a diverzitást és a rasszok sokféleségét, míg a számos nemzetet felölelő birodalmak fenntartották az etnikai és vallási sokszínűséget, védelembe véve kisebbségeiket.

Ráadásul a nemzeti konzervativizmus kiáltványának szerzői tiltakozásával illetett gazdasági globalizációt nem a globalisták valamiféle körül nem határolható csoportja, hanem a nemzetállamok (vagyis a szerzők által dicsőített alakulatok) hozták létre, hogy uralják és meghatározzák a nemzetközi kereskedelem rendszerét. A második világháború után létrejött teljes kereskedelmi rendszert nem több nemzet hozta létre, és hajtotta előre, hanem mindössze egy, amely a saját, jól körülhatárolt érdekei szerint járt el: az Egyesült Államok. Jelen formájában a globalizmus folyamata csak azért mehetett végbe, mert a Föld leghatalmasabb nemzetének érdekét szolgálta.

A nacionalizmus érdemeiről szóló tézis nem csupán történelmileg, de politikai, filozófiai és teológiai értelemben is teljes mértékben téves. Politikailag a nacionalizmus nem vezet békéhez és biztonsághoz – ellenkezőleg, mind a bel-, mind a külpolitikában konfliktust generál. Kifelé a nacionalizmus nem képes közös kötelekeket és értékeket létrehozni más nemzetekkel, hiszen az veszélybe sodorná a nemzetállam és „népe” elidegeníthetetlen szuverenitását. A nacionalista államnak szinte definíció szerint tényleges vagy felfüggesztett konfliktusban kell állnia másokkal, mivel az államok közötti bármilyen összefonódásra vagy közös célra olyan leselkedő szörnyetegként tekint, amely a szupranacionális irányítás és a nemzet szétesésének kockázatával jár.

Ami a belpolitikát illeti, nem tudok sem jelen korunkból, sem a múltból „polgári” nacionalista államot megnevezni. Természetesen léteznek polgári és békés államok, amelyek azonban nagyrészt szociáldemokrata beállítódásúak (gondoljunk például Skandináviára). Vannak ezenfelül olyan országok is, amelyeket „nacionalistának” lehet ugyan nevezni, valójában azonban etnocentrikus államok – ismét Lengyelországot és Magyarországot említeném –, ezen országok azonban nem feltétlenül békések, vagy ha azok is, azt az őket védelmező és fenntartó birodalomnak (Amerikának vagy a Nyugatnak) köszönhetik. Ha ténylegesen magukra maradnának, akkor minden bizonytalansággal Ukrajna sorsa jutna nekik osztályrészül. Bosznia és Szerbia etnikai értelemben olyan szegregált és ténylegesen nacionalista állam, ahol – nem meglepő módon – minden pillanatban jelentős a konfliktus valószínűsége,

és annak tényleges kibontakozását kizárólag a „nemzetközi békefenntartók” jelenléte akadályozza. Végül Kína is a han kínai többség nacionalizmusára épül, és globális szinten birodalomépítési céllal erőszakosan terjeszkedik.

Mindezen felül az az állam, amelynek vonatkozásában a konzervatív nacionalizmus fogalmát eleve létrehozták, nevezetesen az Egyesült Államok, különösen nem alkalmas a béke nacionalizmuson keresztül történő biztosítására. Ennek oka javarészt ismét csak az, hogy multikulturális, számos rasszból összeeszkábált birodalomról van szó, amelynek polgársága nem nacionalista, hanem imperialista alapokon nyugszik. A nyíltan nacionalista pártoknak minden esetben igazolniuk kell, hogy pontosan kit testesítenek meg, és hogy ki mindenki alkotja – illetve nem alkotja – a nemzetet. Magától értetődő módon a nacionalista hangok és politikák – mind a múltban, mind a jelenben – hallgatólagosan vagy kifejezetten etnikai gyökerekkel rendelkeznek. Nehéz elképzelni, hogy ez másként is lehetne ilyen nagy, számos etnikumot tömörítő nemzetek esetében. A nacionalizmus remekül illeszkedik a Carl Schmitt által megfogalmazott „politikai” kategóriába, amely definíciója szerint olyan barát-ellenség reláció, amelyben a hovatartozás elemi erővel ható jele a társulás vagy az elkülönülés intenzitásában rejlik. Így a „polgári” szó a nacionalizmusra alkalmazva valóban félrevezető.

Röviden, polgári nacionalizmus nem létezik, nacionalizmus azonban egyértelműen igen, és a valóban létező nacionalista államok se nem szükség-szerűen polgáriak, se nem békések – sokkal inkább erőszakosak és birodalmi törekvéseket célul tűzők. Mind Oroszország, mind Kína expansionista nacionalista állam. Teljes mértékben abszurd az állítás, amely szerint a nacionalizmus békét hoz.

Ami az ideológiai hátteret illeti, a nemzeti konzervatív alapelvek nyilatkozata – érthető módon és jogosan – arra szólítja fel a konzervativizmus erőit, hogy csökkentsék azokat a károkat, amelyeket a liberalizmus okoz az emberi boldogulásnak, ezen belül a dolgozó embereknek. Kétszeresen is zavarba ejtő tehát, hogy a szerzők választása éppen a nacionalizmusra esett ennek eszközeként, hiszen a nacionalizmus mind eredetét, mind gyakorlatát tekintve liberális. Valamennyi 1848-as és azt követő európai forradalom ideológiáját tekintve liberális forradalom volt, olyan nemzeti célkitűzésekkel, amelyek végül a 20. század véres rendszereit működtető nemzetállamok

kialakulásához vezettek. Valamennyi egynemzetiségű állam elpusztította az általa lerombolt birodalom vagy politikai közösség multikulturalizmusát, majd e nemzetállamok egész sora vett részt a háborúban és a gyarmatosításban a későbbiek során. A paradox igazság az, hogy a 19. század liberális rezsimjei és forradalmi éppen azokat a különbségeket törölték el, amelyek védelmét óhajtották, továbbá a következő évszázadban gyakorlatba ültetett etnonacionalista nemzet fogalmi ideáljával megalapozták a felbecsülhetetlen pusztítást okozó konfliktusokat és öldöklést.

A gyakorlatban a nacionalista államok nagyon világosan kifejezett és szélsőséges liberális elvek mentén működtek. A liberalizmus távolról sem az emberszeretetről, a javak megosztásáról és a kisebbségek befogadásáról szóló békés ideológia. Alapjait és a Hobbes, Locke és Rousseau tollából született alpműveit tekintve a liberalizmus az emberi szabadság szélsőséges magasztalását, valamint a korlátlan emberi akaraton kívül minden egyéb érték vagy mérce tagadását jelenti. Tagadja a kapcsolatokat, a szolidaritást, a közös célokat és az objektív mércéket, valamint – kétségkívül – az objektív valóságot is. Végső kiteljesedése inkább mutat rokonságot Nietzsche filozófiájával, semmint bármely más politikai ideológiával. Ennek tükrében nem meglepő, hogy az egyébként liberális nacionalizmus a nemzetállam szintjén nagyjából úgy viselkedik, mint ahogyan általában a liberális egyének szoktak: saját igényeiket mindenki másé elé helyezik, feláldozva és tagadva minden közös érdeket vagy gondot. És mivel a liberalizmus, akárcsak a nacionalista államok, végső soron csak támogatja és ünnepli a hatalmat, miért ne hoznának létre az ilyen államok – választás útján vagy egyéb módon – zsarnokságot?

Végül egyszerűen tarthatatlan az állítás, amely szerint a nacionalizmus egyik érdeme, hogy megteremti a vallás védelmének lehetőségét. A nemzeti konzervatívok úgy kárhoztatják az univerzalizmust, mintha a liberalizmus valami módon sajátjának tudhatna minden egyetemet, és minden, ami jó, kizárólag a különösen rejtezhetne, míg az egyetemesen alkalmazható maga lenne a gonosz birodalma. Úgy elismerni a kereszténységet és a nyugati civilizációt – beleértve természetesen az ókori görögök közül Platón és Arisztotelész hagyatékát, valamint Krisztus egyedüli közvetítő szerepét –, hogy közben tagadjuk az egyetemesség igényét, mindenképpen szélmalomharc, de nevezhetjük akár végtelenen balga vagy egyenesen eretnek hozzáállásnak is.

A liberálisok szintén tagadják az objektív univerzaliák létét, saját szubjektív meglátásaikra zsugorítva azokat, amelyeket úgy tálalnak mint egyedül elgondolhatókat. A liberalizmus tagadja mindazt, ami egyetemes (például Istent vagy az objektíve létező dolgokat). Állításuk szerint egyetemes mint olyan nem létezik, de még ha lenne is, akkor sem lehetne megismerni, így minden létező valójában emberi kivetítés és kijelentés. A monoteizmus elkerülhetetlenül univerzalista, hiszen tanítása szerint az igazság, a szépség és a jóság valós tulajdonság a világban és a világegyetemben, transzcendentális létezőként megismerhető és az emberiség egésze által követhető, rassztól, lakóhelytől és kultúrától függetlenül.

A katolikus monoteizmus, természetesen, a közvetítés története, nem egyfajta egyhangú, uniformizálásra törekvő vallásos maoizmus. Istent senki sem képviseli, így több minden jobban leírja Őt, mint csupán egyetlen valami. A kereszténység közvetített univerzaliák filozófiájaként érthető a legjobban, amely nem csupán számol a különbségtétellel, a kulturális különbségekkel és a különféle kifejezésmódokkal, de megteremti és védelmezi is azokat, méghozzá az egyetemesben való részvételén keresztül, amely fenntart, és egyszersmind ki is terjeszt minden példát.

Itt alapvetően a judaizmus különösen sajátos olvasata játszik szerepet. Istent elsőként egyetlen nép ismeri meg, azonban a judaizmus nem csupán egyetlen nép vallása, hanem az a hit, amelynek kötelessége bemutatni Istent a világ összes nemzetének. Természeténél fogva a monoteizmus visszautasítja a partikulárisra történő zsugorítást: ha egy az Isten, akkor az Úr ennél fogva valamennyi teremtmény és nép Istene is a Földön. Ez a zsidó történelem és teológia különös olvasata, amely figyelmen kívül hagyja a Teremtés könyvének vonatkozó passzusát (Ter 12,1–3), amely szerint a föld minden nemzetsége az Ábrahámnak adott áldás által nyer áldást, és akinek tettei által Isten nevét hirdetni fogják az egész földön (Kiv 9,14–16). Izrael papi nemzetté szenteltetett, hogy a föld minden nemzete dicsőítse Istent, aki ítélkezik felettük, és kormányozza őket (Zsolt 67). Ehhez hasonlóan a kereszténység sem egyetlen néphez vagy nemzethez szól, hanem a Föld valamennyi népéhez.

Ha nagyvonalúak vagyunk, akkor mondhatjuk, hogy a nacionalisták hibái olyan hamis ellenállásból fakadnak, amely igencsak divatját éli jelenünk

amerikai konzervativizmusában. Számos konzervatív akar – teljes joggal – szembeszállni a libertariánusok konzervativizmus feletti dominanciájával. Ezt az ellenállást a nacionalizmuson keresztül fejtik ki. Így azonban valójában szélsőséges liberalizmust állítanak szembe a szélsőséges liberalizmussal. Ennél lényegesen jobb tanács lenne számukra, hogy tegyék magukévá az univerzalizmust Edmund Burke mintájára, a különös szeretete felől az emberiség egészének szeretete felé mozdulva el.

Valójában annak vagyunk tanúi, hogy a különös szeretetétől az egyetemes felismerése felé tartó átmenet – amelyet normál esetben elősegítene az intellektuális reflexió – megrekedt az amerikai konzervativizmusban. Ezeket a nacionalistákat részben annyira megrémíti a liberális univerzalizmus és az általa létrehozott világ, hogy menekülőre fogják, ha az egyetemes kerül szóba, mintha az örök időkre jog szerint a liberalizmus sajátja lenne. Mindazonáltal e nacionalistákat határozottan és helyesen vonzza saját nemzetük és az országban élők és dolgozók védelme. Azért vonultak vissza a nacionalizmus védővonala mögé, mert az első látásra ellenszert látszik nyújtani a liberális ideológia féktelen univerzalizációjával szemben. Ez azonban valójában az egyetemes félreértelmezéséhez és ahhoz vezet, hogy feladják az igazság, a jóság és a szépség nyelvét a liberálisok javára, akik így – ellenvélemény és filozófiai kihívás hiányában – lubickolhatnak mindezek boldog tagadásában.

Valamely konkrét társadalmi-gazdasági és kulturális gyakorlat támogatása, majd metafizikai és filozófiai igazolásának keresése korántsem szokatlan. Valójában az ókori civilizációk zöme így járt el saját magáról gondolkodva. Ez legtöbbször a *status quo* legitimálására és az egyébként is hatalmat élvezők előmenetelének megőrzésére vezetett. Ha ebben az intellektuális keretben maradunk – amely a konzervatív nacionalisták által tulajdonképpen vallott filozófia –, az veszélyes paradigmának bizonyul, mivel szentesíti a liberalizmus meglévő, domináns hatalmi struktúráit, miközben minden ellenállást alacsonyabb filozófiai és ontológiai szintre szorít vissza.

Az univerzalizmus nem azért jött létre, hogy elnyomjon bennünket. Az egyetemes születésében gyökeredzik a szabadság és a politika. Hiszen csak a jelenleg csúcson lévő erőt meghaladó erő kiállítása útján mutathatjuk meg, hogy miként kellene élnünk, mit kellene értéknek tekintenünk, hogyan kellene cselekednünk. Az egyetemes tagadása és a különös magunkévá tétele

annyit tesz, hogy vesztés pozícióba húzódunk vissza, és gyakorlatilag csak az erőszakkal megtámogatott emberi kijelentésekre támaszkodunk.

Az állam megalakítása és a filozófiai fogalomalkotás közötti kapcsolatnak mély – bár kevésbé feltárt – filozófiatörténeti vonatkozása van. Az egyetemes érdemeit, továbbá a nemzetállamra koncentrálnak nacionalizmus korlátait legjobb ebben a kontextusban tárgyalni.

Samuel P. Huntington civilizációk összecsapásáról szóló tézise részben megmagyarázza, hol tartunk most. Fel kell ismernünk, hogy „a Nyugat” eszméje ismét működőképes, és hogy helyreállítása kulcsfontosságú túlélésünk szempontjából. De még mielőtt megbirkóznánk a Nyugat problémájával, beszélünk kell arról is, hogy mi az, amit a nacionalizmus filozófiája állítása szerint kárhoztat: a birodalom. Ha mind az univerzalizmust, mind a birodalmakat elutasítjuk, akkor gyakorlatilag az emberi történelem két szervezőelvével helyezkedünk szembe.

Szinte minden ember, aki valaha élt a földön, az valamilyen birodalom keretei között létezett. A családi és nemzetségi kötelékeken alapuló társadalomtól eltávolodva a következő elkerülhetetlen lépés nem a nemzetállamok, hanem a birodalmak felé vezet. Talán egyes földrajzilag elszigetelt közösségektől eltekintve (amelyek gyakran nem jutnak túl a törzsi szerveződés szintjén) a nemzetállamok nem igazán léteznek az újkori emberi történelem keretein kívül. Ami viszont létezik, az a kisebb államok közötti szüntelen versengés, amelyek kisebb-nagyobb mértékben birodalmi törekvésekről tesznek tanúbizonyságot, ráadásul maga a versengés is a birodalmak létrejöttének irányába hat – paradox módon gyakran a külső birodalmi betörésekkel szemben. Röviden tehát az emberiség története során vagy birodalmi keretek között élt, vagy épp birodalom építésén munkálkodott, hogy megvédje magát a birodalmi beavatkozással szemben. Ha az emberek túlnyomó többsége valóban letelepedett törzsi közösségekből lép a kvázi föderális, illetve a birodalmi alakulatok felé, ahol hűbérúri vagy vazallusi szerepben, illetve épp e szerepeket vitatva él, akkor inkább a birodalom, semmint a nemzetállam bizonyul az emberiség természetesebb történelmi közegének. Még a görög városállamok sem tekinthetők az önmagukat meghatározó politikai közösségek független előképének: ellenkezőleg, az előbbieket szintén birodalmi jellegűnek tekinthetők, amelyek igyekeztek bebiztosítani magukat a többi

városállammal szemben. Még a mai, legújabb kori nemzetállamok is birodalmak felbomlásából születtek, ugyanakkor maguk is vagy a birodalmi lét felé tartanak (például az Európai Unió), vagy egy másik birodalom, nevezetesen Amerika védelmét élvezik.

Tény, hogy az Amerikai Egyesült Államok nem nemzetállam, hanem birodalom. Ha ennek az ellenkezőjével áltatjuk magunkat, akkor alapvetően hibázunk a kategóriát illetően. Az amerikai hatalmi befolyás – jól-rosszul – több mint fél évszázadig fenntartotta a békét Európában és Ázsia jelentős részén, biztosítva a nemzetállamok fennmaradását, amelyeket egyébként már régen bekebelezett volna valamelyik birodalom, minden valószínűség szerint Oroszország vagy Kína. Európában nincs egyetlen ténylegesen önfenntartó állam sem, amely létezhetne egy Amerikához hasonló birodalom támogatása nélkül, továbbá számos európai állam gazdasági értelemben a birodalmak polgári változatától, azaz az Európai Uniótól függ. Megjegyzem, véleményem szerint a birodalom is lehet civilizált. Ha pedig valaki bizonyítékot szeretne arra, hogy a birodalmak még Európában is kérlelhetetlenek tudnak lenni, akkor gondoljon Belarusz vagy Ukrajna történetére – az előbbit beolvasztották az orosz birodalomba, míg az utóbbit ugyanezen birodalom expanzionista inváziója sújtja, és könnyen lehet, hogy legközelebb a balti államok jutnak e két ország valamelyikének sorsára. Ezzel párhuzamosan Tajvan jövője az amerikai birodalom parancsától és attól a koalíciótól függ, amelyet Kína féken tartása érdekében toborozni igyekszik.

Kevés olyan tájéka van a világnak, ahol ne zajlana éppen valamilyen versengés a hatalmi tömbök, illetve a rivalizáló birodalmak között. Ezek ráadásul nem pusztán mechanikus vagy anonim erők termékei, hanem sokkal inkább értékekkel telített, kulturális konfliktusok.

Itt érdemes említést tennünk Eric Voegelin munkájáról, aki a felemelkedő birodalmi kultúrákban az univerzális kibontakozását nyomon követve helyesen ismerte fel e fejlemények elválaszthatatlan összefonódását. Voegelin ugyanis rájött, hogy a birodalmak terjeszkedése nyomán született meg az univerzalitás. E terjeszkedés előtt az emberiség egyfajta zárt univerzumban létezett, ahol a világ teljessége kizárólag az ott élőkhez és rokonaikhoz kötődött. A terjeszkedés következtében azonban az emberek megismerkedtek más meggyőződésekkel és istenekkel is, így e belső csoportkozmológiát valami

módon ki kellett igazítani. Egyes expanzív kultúrák az elnyomás fokozása irányába mozdultak, zárt birodalmat hozva létre, ahol az alávetettek osztályrésze a tartós szolgaság és elnyomás lett. Más, ökumenikusabb birodalmi törekvések esetében az egyetemest kiterjesztették, amely így a meghódítottakat integrálta a politikai közösségbe – Róma esetében meglepően rövid idő alatt egyenlő jogú polgárokká téve őket. Voegelin kulcsfontosságú megfigyelése szerint a birodalmi kultúrák olyan univerzálisokat hoznak létre, amelyeket azután a birodalom égisze alatt élő emberek sokaságára alkalmaznak. És még ha a birodalmak első körben erőszakkal jutnak is előre, gyakran az általuk teremtett egyetemes értékek szelídítik meg a kezdeti vadságot, és terjesztik ki a civilizációt.

A nacionalizmus talán leginkább egyfajta, az univerzalizáció filozófiai irányzatával ellentétben álló kultikus állampolgárságként értelmezhető. Ugyanakkor a Nyugat nem nemzetállamok pusztja egymásmellettsége, és soha nem is volt az – olyan politikát és filozófiát testesít meg, amelyet Platón és Arisztotelész fordított az önérdék partikularizmusától az egyetemesben való részvétel, valamint a jó és az igazság szerint való cselekvés felé. Mindemellett a Nyugat politikai közösségét elkerülhetetlenül a katolikus kereszténység formálta, amely a rómaiak részvételi szemléletét az emberiség egészének egyenlőségévé alakította minden velejárójával egyetemben. Ha lemondunk erről az univerzalizmusról a liberalizmus javára, az a legendyében fogalmazva is teljesen elhibázott koncepció, rosszabb esetben a gonosz hallgatóságos megtűrése.

Minden politika az univerzálisokról szól, az emberi konfliktusok pedig az egyetemesség keretei között és azon belül is zajlanak. Ugyanakkor, akik hozzánk hasonlóan mind a gazdasági, mind a szociálliberalizmust ellenzik, gyakorta megfélemedeznek arról, hogy a liberális hegemonia éppen azért alakulhatott ki, mert mi átengedtük az egyetemest a liberalizmus képviselőinek. Azonban a történelmi tapasztalat szerint ahhoz, hogy védelmet élvezhessenek a posztliberálisok zöme által védeni kívánt értékek – például a vallás és a rend –, univerzalisztikusabb leírása szükséges annak, ami kockán forog, mint amit a nacionalizmus biztosítani képes. Ma már tisztában vagyunk azzal, hogy a liberális univerzalizmus önmagában kizárólag az arra kijelölt szűk, önös érdekeket szem előtt tartó csoportot szolgálja. A nemzeti különbségek

védelmére alkalmasabb gondolat a szubszidiaritás, még hozzá azon univerzálák keretei közt és égisze alatt, amelyeket a nyugati világ közösnek tart, és a Nyugaton kívüli világ is fenn kíván tartani. Paradox módon az univerzalizmus képes leginkább biztosítani a nemzetek fennmaradását, hiszen ha a nemzetek nem törekednek részévé válni valami náluk hatalmasabbnak, akkor az erre hajlandóságot mutatók fogják őket eltörölni a Föld színéről. Ez történelmünk megkerülhetetlen tanulsága.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BLOND, Phillip (2023): *The Nationalist Mistake*. *Intercollegiate Studies Institute*, 2023. április 24. Online: <https://vintage.isi.org/modern-age/the-nationalist-mistake/>
- National Conservatism (2022): *National Conservatism: A Statement of Principles*. Online: <https://nationalconservatism.org/national-conservatism-a-statement-of-principles/>